ВКРАЛИ ТРАНЗИСТОР

А розпочалося усе так. Я приїхав до районної лікарні В Уїл, щоб бодай трохи підлікувати свої нирки. Від вантажницької праці на машдворищі, якою мене забезпечили аки особливо небезпечного державного злочинця, я мав постійно високий тиск і, зрозуміло, нездужав. В поліклініці я знав одну тямущу лікарку, але до неї на прийом не пішов, а записався до терапевта Уаїсової. Щось підказало мені цього разу звернутися саме до дружини райпрокурора, а не до симпатичного і мого давнішого ескулапа. Я зайшов до кабінету, Уаїсова зміряла тиск — 200/150, і одразу вирішила госпіталізувати. Вона лише застерегла, що в них відсутні ліки, необхідні при моєму захворюванні. Я заспокоїв її, що маю надіслані з дому. На тому й зійшлися. В задушливій лікарняній палаті було повно мух. Хворий, який зустрів мене з піднесеною для удару по дверях мухобійкою, переконано констатував, що боротьба з комахами допомагає йому забутись. Тутешні мухи кусали до крови, і я незабаром пересвідчився, що: або я зроблю собі хлопавку, або для забуття мені доведеться вживати наркотики. Старий вітрякоподібний дерев'яний туалет, який стояв попід нашим вікном, становив собою могутній комахорозплідний центр, звідки з журавлиним клечанням до нас долітали щоразу нові аромати. Я ліг з головою під простирадло, залишивши для дихання шпарину, захищувану від нападів долонею. Сон — найкращий лікар. Надвечір мій палатний сусіда сказав, що піде додому подивиться, чи добре полито грядки з помідорами. На моє запитання, чи дозволять, відповів, що тут це не проблема. Наступного дня до нас у палату поклали ще одного хворого. Ним виявився ветеринарний лікар Уїльського радгоспу Мурат Єуленов. Він нездужав на поліартрит і також мав власні ліки, ін'єкції яких йому робили згідно з призначеннями. У гості до нас часто збиралися хворі з інших палат, і я вислуховував їхні по-східному велемовні оповіді про казахське життя-буття. Мої нові знайомі, як правило, цікавилися, хто я та звідки? І задовольнялись відповіддю, що я за фахом журналіст, а в Саралжині тимчасово працюю слюсарем. Таке пояснення було достатнім, позаяк у районі працювало чимало заїжджих. Єуленов не

запитував мене ні про що. Він викликав враження флегматичної, байдужої до марнот сього світу людини. Неквапливо читав принесені з дому газети, гомонів про віщось із знайомими, ганяв чаї, і я співчутливо подумав про цього втомленого працею батька родини, на чиїх плечах лежить відповідальність за щорічну здачу державі 800 000 кг м'яса. Його зацікавленість мною виявилась хіба що третього дня, коли, зайшов до палати, розтягуючи слова на склади, сказав: — А Ви все пишете? Звиклий до запитань подібного гатунку ще з табору, я безжурно відповів, підтакнув: —Та ось листів назбиралося відповідати. Єуленов, глянувши

на папери, ліг на своє ліжко. Лікарняна екзистенція плинула своїм плином. Заштрики. Роздача пігулок. Обходи лікарів. Уаїсова, після чергових запитань про стан, цікавилась моїм побутом у Саралжині (було видно — вона вже довідалась who is who у чоловіка) і зараз суто по-жіночому не втримувалась, щоб не запитати, чи я одружений? чому ні? чи маю батьків? і т.д. Нормальні людські взаємини в своїй основі передбачають убезпеченість учасників від підступу та лукавства. І після табірних медиків, за кожним запитанням яких очікуєш заготованого кагебістами сильця, на засланні я досі не вбачав труднощів у спілкуванні з представниками гуманного фаху. Я ловив на собі уважні, подеколи зичливі погляди тутешніх лікарів, що виказувало їхню обізнаність з моїм винятковим статусом політзасланця. Мав одного вечора тривалу розмову з черговим-окулістом — так, ні про що: демонстрація його життєвих успіхів, інтелекту з простежуваним бажанням почути мій схвальний відгук. Дратувала хіба безцеремонність однієї тлустої медсестри, яка, проходячи повз зачинену палату, навмисне заходила, щоб зробити зауваження за голосно ввімкнений транзистор, чи, побачивши на тумбочці закордонні конверти, аж зловтішно вигукувала: — А що це за листи такі? Що це за листи? Почув я її слова і про те, що багато пишу. Але ту настирливість я тлумачив як наслідок тривалого перебування дочки степів поза осередками цивілізації. У суботу ввечорі Єуленов зібрався додому. Він не пояснював мені, чому йде, але в одній з попередніх балачок згадувалося про необхідність помитися в лазні (душ у лікарні не працював). Бадьоре

мугикання уривка з національного епосу, яким він супроводив своє перевбирання з піжами у видобутий з-під матрацу одяг, схиляло мене до думки про слушність мого припущення. — Піду додому, — сказав він, виходячи з палати. Повернувся він вранці наступного дня з тим самим бадьорим національним мотивом на вустах.

ЙОГО ВЕЛИЧНІСТЬ РОБІТНИЧИЙ КЛАС

Виходячи прогулятись на подвір'я лікарні, я поступово розознайомився з усіма її мешканцями. Двоє росіян, місцеві робітники дядя Вітя і дядя Вася, поставилися до мене спершу як до гостя, а потім співчутливо розпитували про обставини моєї антирадянської Одісеї. Коли ми заприязнилися, вони оповідали про свої кривди. Як після 34 років виснажливої праці з тиском 250/170 один дістає 30 крб. пенсії, а зараз і ту обіцяють відняти. Другий бідкався, що нема де брати сіна корові: скрізь радгоспне, скрізь заборони. Звиклі балачкою полегшувати душу, представники класу-гегемону навіть і на думці не мали протестувати, домагатись справедливости. Мою пропозицію скаржитись вони сприймали як нереальну: — Оно зять, уже скільки років на фабриці в Актюбінську працюючи, не годен собі квартири здобути. І дочка двоє діток народила, і він, у шкідливому цеху працюючи, захворів на туберкульоз легень, а все підстав недостатньо. Туляться псі разом, платячи 40 крб. за винайману малесеньку кімнату. Він уже і в Алма-Ату писав, і в газету "Труд". А ти кажеш... —сказав сердито дядя Вася. В одну з наших вранішніх прогулянок він мені сказав, що поруч з його палатою в хірургічному відділі лежить слідчий прокуратури. Я запитав: — З чим? — Готують, мабуть, до операції. Та чи не по твою душу його поклали? — задумливо вимовив, глянувши ясним поглядом. — Навряд, — сказав я. — Далеко лежить.

Того дня я слухав висилання "Голосу Америки" українською мовою. В переліку новин не було чогось незвичайного: трохи про Афганістан, щось про робітничі страйки в СРСР, виступ Маскі в Анкарі, іранські усобиці... — Одне і те саме, — позіхнув я до Єуленова. Він сказав: — Так. учора теж про це говорили. Я пригадав, що вчора дійсно слухав "Голос

Америки", тільки по-російському, і це його спостереження було слушним. Бачучи, як я вовтужуся з приймачем, щоб чистіше наладнати музику, хворий, якого щойно поклали до нашої палати, сказав, що в них "Німецьку хвилю" дуже добре чути. Я крутнув ручку — і до нас заговорив Ботто Кірш із своїм матеріялом. Очевидно, з вправності, з якою я відшукував станцію, неважко було дійти висновку, що ворожі голоси я слухаю регулярно. Ще декілька разів ми слухали "Голос Америки", "Німецьку хвилю", але коментарів, звичайних у таких випадках, я ні від кого не чув. Самому ж мені коментувати не випадало. Коментарі бо до прослуханого "обміном інформації" звуться в Гельсінкі, а в межах СРСР це — антирадянська пропаганда. Самого лише факту слухання інкримінувати не можна. Цей нюанс міг бути невідомий неофітові-донощику, мені ж від часів слідства в КДБ у Києві знання його давало змогу слухати радіо без страху.

ЯК БУТИ КОХАНОЮ Коридором пробігла стрункa дівчина в білому і. глянувши мимохідь в розчинені двері нашої палати, зникла. Її величезні сірі очі й мертвого змусили б підвестися. Я був живий. Тому підхопився з ліжка, човгаючи на ходу взуваними капцями, вискочити в коридор — для мене реанімаційних труднощів не становило. Де поділися мої "швидка втомлюваність, болі голови, кволість"! Одна мить зробила з мене прудконогого фавна, влученого стрілою Ерота. Я ненаситно заникав по коридору в пошуках щойно баченої мети, але вона наче крізь землю провалилася. Марність зусиль впливала розхолоджуюче, і жагу зустрічі почало заступати поміркованіше бажання повернутись на ліжко і продовжувати перекладати Сомерсета Моема. Я, напевно б, так і зробив, якби несподівано з якоїсь комірчини знову не вихопилась ота окаста, з розпущеним волоссям мавка. Серед диких азіатських пісків, заселених смуглявими представницями братньої казахської нації, небо мені послало гарну, заквітлу цвітом юности слов'яночку. — От ви тут ходите, сестро,

а я навіть не знаю, як Вас звуть, — з докором попрямував я до неї. — А навіщо? — просто спитала вона. — Як? — похлинувся я від такої наївності. — Щоб не прогавити в житті найголовніше. Нонна виявилася

дівчиною не без почуття гумору, і за якийсь час її очі вже не мали крицевого виблиску очуження, а ще через трохи, коли ми сиділи на канапі біля ординаторської, і я в запалі доведення нескладної, але пристрасної сенсової побудови, брав її за руки, в сірому безмежжі її очей розливалася здивована лагідність. У житті завжди все так мило, коли ніхто не стає на заваді. Мене дратувало, що коло нас стовбичить товста причепа-сестра. Але ж не гнатимеш працівницю медперсоналу, котра щось довго шукає в шафці з ліками, — лише тому, що тобі не подобається, як вона слухає призначене не для неї. Так ось, абстрагувавшись від малоістотного, я зосередив увагу лише на Нонні і став говорити все, що думаю про високих, струнконогих дівчат із сірими очима. Я вже помітив, що, торкаючись теми дівочої зовнішносте, роблюсь дуже переконливим. Співбесідниця просто магнетизується. Я відчуваю, що в такі хвилини вона втрачає відчуття реальности і лине до країни марень, де може бути королевою краси і русалкою, Клеопатрою і звичайною вродливою дівчиною, з усіма притаманними переліченим вище особам рисами. Отож, з'ясувавши Нонні свої естетичні принципи, я висловив скромне бажання, щоб вона забрала з районної фотографії мої готові знімки. Після півгодинної балачки дівчина перебувала дещо в екзальтовому стані, проте прохання пообіцяла виконати напевно. В її погляді я вловив готовність до більших послуг, але тимчасом мені потрібні були знімки. Наступного дня випав вихідний. Практиканти не приходили. В понеділок склалося так, що я її не побачив. І лише у вівторок, помітивши в кінці коридора струнку постать, я поквапився їй назустріч. Я підійшов, ми привіталися. Я сказав, що давно не бачив її, і що це були не найвеселіші мої часи у шпиталі. Вона чомусь зосереджено дивилася вниз, а коли підвела голову, я трохи знітився. На мене позирала чужа і чимось збентежена дівчина. Я відразу перевів мову в ділове річище. Я сказав, що дам квитанцію, аби вона забрала мої знімки. Вона відповіла, що не зробить цього. Я спочатку сприйняв її слова як дівочу примху, бажання повередувати —і спробував обернути на жарт, але вона розмовляла далі стуливши вуста. — Я не можу, не хочу, — тут таки поправилася, — цього робити. Я стояв коло неї мовчазної, що знервовано перебирала якусь серветку на медстолику, і оцінював несподівану зміну. Зненацька дівчина, мов спонукана чимось, різко

відійшла від мене. Я озирнувся і побачив, що з дверей кабінету вийшов лікар. Щось у його погляді видалось мені дивним: було то більш, аніж проста цікавість. І лише коли йшов назад коридором, пригадуючи її слова, до мене дійшов зміст фрази: "Я не можу, не хочу", і ще: "...Ви, будь ласка, більше не турбуйте мене!". Коли ми потім зустрічалися з нею, у великих сірих очах я натрапляв на збентеженість, острах, вибачення. Хоча останнє я, можливо, домислив.

СЛОВА, СЛОВА...

Ми сиділи на лікарняному подвір'ї, теревенячи про те-се, нудячись від спекоти і нічев'я. І коли повз мене промайнула в строкатій сукні з олімпійською символікою лікарка, я зауважив: — Так що це за олімпіада буде, коли не всі приїхали? — Ага, нема американців, німців, ще когось, — підтакнув дядя Вітя. — Це знижує відчутно вартість медалей, — популярно пояснив я. — А скількох усе ж таки не буде? — озвався хтось із хворих, що сиділи поруч. Я сказав, що понад 50. — А 80 команд бере участь, — несподівано втрутився Єуленов. — Ото всі африканці й приїдуть, —докинув дядя Вітя. — Нічого подібного, — твердо вимовив ветлікар. —Африканці якраз і не поїдуть, їх їздив відмовляти Мухаммед Алі, якому Картер надав свій президентський літак. — Проте його місія була неуспішною, — миролюбно процитував я "Правду". Але завжди такий повільний у судженнях Єуленов розпалився і гаряче продовжував прилюдну дискусію. Він досить точно говорив про труднощі, з якими СРСР доводиться мати справу, влаштовуючи олімпіаду, про якісний бік змагань з боротьби, виявивши неабияку в тому обізнаність. Я звернув увагу, що громадянин слідчий, який сидів на лавочці трохи остронь, з увагою дослухається до всього мовленого. Коли розмова скінчилась і гурт розсіявся, дядя Вітя сказав: — Знаєш, а цей Єуленов із слідчим дружить. Бачу, як вони все балакають. Така ускладненість зв'язку сексота з кураторами мені не спадала на думку. Якось не вкладалось у голові, щоб у лікарні за мною вели посилене стеження. Але те, що мій палатний сусіда не простак, ставало очевидним. Цікава деталь. Коли він заходив до кімнати і бачив мене з ручкою, він мусів обов'язково згадати: — А Ви все пишете! Мабуть, у підсвідомості людини діють чинники,

скеровані на фіксацію певного стану, що виявляються рефлекторно. Бо я неодноразово чув того ж гатунку вигуки-константи від табірних стукачів: — О, прівєт! Що, пишемо! Погляд, спрямований на папір, при цьому завжди жадібно вивчаючий, як був і в Єуленова. За кілька днів слідчого виписали з лікарні. В хірургічній операції, вочевидь, потреби не було. А втім, про завислу небезпеку мені міг підказати досвід. Торік у Валентини Серафимівни Пайлодзе, яка лежала тут-таки в Уші, сусідкою в палаті виявилася дружина заступника начальника міліції. Та теж настирливо цікавилась, що пише шанована Валентина Серафимівна. Відтак до хворої засланниці прийшов і вилучив частину записів дільничний міліціонер. Після того, як двома тижнями раніше в мене в Саралжині два кагебісти з Актюбінська провели санкціонований Прокурором УРСР обшук, подібний пресинг-стеження — грою уяви назвати було важко.

УТЕЧА, АБО ВЕТЕРИНАРНІ ПРИСТРАСТІ

Якось удень, вибравши час, коли медики розійшлися на обід, я

вирішив забрати листи, що накопичилися за цей час на пошті (розташованій, до речі, на півкілометра далі по вулиці). Як я вже згадав, у подібних мандрах не було нічого незвичайного. Хворі додому ходили стало, ні від кого ніколи не одержавши за це жодної догани. Повернувшись за декілька хвилин не помічений, я хутко перевдягнувся в піжаму і знову поринув у лікарняну нірвану. Наступного дня мене здивувала агресивність все тієї ж медсестри. Заскочивши до палати, вона на високих нотах стала вичитувати мені за порушення режиму, вимагала віддати цивільний одяг. Віддати на склад дорогі американські джинси — означило б набути перспективу одержати підміну у вигляді десяти карбованцевих радянських. Проти цього одностайно повстав мій приватновласницький інстинкт. Я пообіцяв, що віднесу одяг з палати одному моєму уїльському приятелеві. Щось невдоволено бурмочучи, Ханум подалася геть. На наступне чергування вона прийшла перевіряти, чи я виконав обіцянку. Я запевнив її під салютом усіх вождів, що віддав. Іронії захисниця режиму не вловила, але й шукати не наважилася.

Пішла, знову розводячись про порушення. Проведене мною вибіркове опитування хворих підтвердило здогад, що згадка про режимні правила робиться вперше за роки, якщо не від дня заснування шпиталю. На обході Уаїсова також зробила зауваження про мій вихід з-поза меж лікарні. Я розумів, подібна вимогливість не є ініціативою медперсоналу. Але збагнути, яка небезпека для підвалин радянської влади в тому, що я заберу з пошти мої перечитані кагебістами листи, не міг. Лише згодом, поглянувши на все в комплексі, я зрозумів, що то була просто місцева реакція на наказ згори "не пушать!". Далі події розгорталися калейдоскопічно. Уаїсова, прийшовши на обхід, звинуватила мене, що я виходив з лікарні вже ввечері. Вона зробила мені останнє попередження тоном, без сумніву, запозиченим із процесуальних виступів чоловіка. Тим часом я був невинний, як Катюша Маслова. Мої спростування про тихомирне перебування вдома та розпивання чаю в колі важко хворих не справили на неї враження. У вузьких очах Єуленова я помітив раптовий спалах остраху за ймовірний недогляд, який звільна заступався недовірливим виразом, мовляв, усього можна сподіватись. А ведена сприйнятим до серця почуттям громадянського обов'язку дебела медстестра заявила моїм сусідам по палаті: — Ви не знаєте, за ним тут і машина з друзями приїхати може. Після чого чабани почали уникати мене і про віщось довго розмовляли на подвір'ї, раз-по раз сторожко поглядаючи у мій бік. Я робився огидний самому собі і, падаючи в безодню лиходіянь, знову подався на пошту. Склавши джінси в торбинку, я з якомога незалежнішим виглядом попрямував повз пост чергової медсестри і вийшов на подвір'я. В далекому його закутку розташувалося приміщення гаражу. Я увійшов до середини і хутко перевдягнувся. Захований автом, я міг непоміченим бачити все подвір'я. Мою увагу привернув Єуленов, який, прудко вийшовши з курильної альтанки, зупинився і вперся поглядом у двері гаражу, де я сховався. Коли хтось із хворих ненароком заступив від нього гараж, він відійшов на кілька кроків убік, щоб вихід був на видності. В пильності його посиленого окулярами зору відчувалося щось очікувальне від мисливця-кочівника. Ветеринар явно був стукач.

ЗЛОЧИН І ПОКАРА

Увечері, за півгодини до відбою я вийшов з приміщення. Після цілоденної палатної спеки було прохолодно й свіжо. Я сказав якийсь банальний жарт сумовидій кощавій медсестрі, що при зустрічі на порозі чомусь лякливо глянула на мене, і небавом попростував по подвір'ю. Я не встиг зробити й двох десятків кроків, як за моєю спиною пролунало майже істеричне: — Марченко, Марченко, поверніться! Коди ви попрямували?Я озирнувся й побачив чергового лікаря, який, ухопившись за паркан, занепокоєно вдивлявся в мій бік. — Що з вами, лікарю? Вас так турбують мої відвідини туалету? Він командирським тоном вимовив, що я не маю права лишати межі лікарні. — А в туалет можна? — невинно поцікавився я. Відповіді не послідувало. Коли ми лягли спати, один з хлопців, Кунакбай, дочекавшись хвилі, коли в палаті нікого не було (Єуленов на цю ніч знову зник), сказав: — А цей Оринбасаров про тебе цікавився в нас. Розпитував, що ти говориш та що робиш. Один дурень йому бовкнув, що ти слухаєш "Голос Америки". Про ті самі запитання від чергового лікаря, викликавши мене в коридор, повідомив і дядя Вітя. Подібний ажіотаж довкола моєї скромної особи здавався мені чомусь грою відповідальних товаришів у охорону державної безпеки. Наступного дня я прокинувся рано. Чи то мухи тоді були надто кусючими, чи то тиск підскочив. Проте я підвівся і поволі вийшов по коридору надвір. І знову мене пронизав колючий погляд медстестри Серикалієвої. Вмостившись на лавочці, я залюбки вдихав свіже вранішнє повітря. Потім настав час підйому, я зайшов до палати і не виявив мого транзистора, що повсякчас стояв на підвіконні. Я розпитував усіх у палаті, ходив до сусідів, чи, бува, з них хто не прихопив, хоч такого не водилося, але радіоприймач наче корова язиком злизала. Стало ясно — його вкрадено. Я вирішив поставити до відома чергового лікаря. Але Оринбасарова К.К. на місці не виявилось. Він поїхав на машині снідати додому. В цей час коридором пробігла сестра зі шприцем у руках. Хворому —гіпертонікові стало зле. він упав і непритомний лежав просто на землі. Оринбасаров повернувся через півгодини. Зайшовши до нього, я розповів про зникнення транзистора і поцікавився, чи він нічого з сього приводу мені не може сказати. Він досить спокійно сказав, що не відповідає за пропажу транзистора, і в мене з'явилось враження про підготовленість цієї відповіді. Раптова підозра про причетність ескулапа

до зникнення спала мені на думку, і я експромтом, але з певністю сказав, що мені відомо, хто взяв, і що за цей злочин доведеться відповідати. Я дивився прямо йому в вічі, й він полохливо відвів погляд. Через якийсь час мене покликали до

ординаторської. Головлікар Аралов став вичитувати мені за мої виходи з території лікарні, зазначивши, що й нині за донесенням сестри (я перепитав: —За донесенням?) я не був за годину до підйому на своєму місці, і попередив про вжиття заходів. Щодо транзистора він сказав: позаяк приймач, як і одяг, не були здані мною на склад, медперсонал за нього відповідальности не несе. Це було вимовлено спокійним голосом. Принаймні від НП* — крадіжки — у підвідному закладі від начальника можна було сподіватись більшої схвильованости. Того самого дня мене виписали з лікарні. Заступника начальника міліції Рзабекова я зустрів на вулиці. На моє з усмішечкою запитання, що йому, напевно, відомо, що в мене вкрали транзистор, старший лейтенант, не дивлячись у мій бік, відповів заперечно.

Звісно, я не чекав, що він зараз, пошматувавши на собі одіж, з лементом побіжить удалину і, вихопивши пістолет, почне стріляти в повітря, але на певну зацікавленість до факту злочину від відповідального співробітника я вправі був розраховувати. Рзабеков проте йшов поруч, зберігаючи явно вичікувальне мовчання. Річ у тім, що в нас попервах склалися непогані взаємини. Він належав до дуже небагатьох офіційних чинів, який, вислухавши мою розповідь про себе, емоційно потис мені руку. Зараз він простував поруч з камінним обличчям. Я сказав: — Погані справи в держави, якщо від її імені треба коїти злочин. — Я не розумію, про що ви говорите. — пробурмотів він, не повертаючи голови і прискорюючи ходу. Ми йшли в напрямку райвідділу. Він сказав, що мені потрібно було здати радіоприймач на склад (це нонсенс, в лікарні сестра-хазяйка його б ніколи не прийняла) і зненацька повторив фразу, вже двічі чуту мною вранці: "Медперсонал за не здані на схов речі відповідальности не несе". Така духовна спорідненість уїльської інтелігенції спонукала мене до захвалювальної тиради, що під час перебування на лікуванні я зробив відкриття, що в

міліції тут існує великий і старанний актив. У своєму кабінеті громадянин Рзабеков, урвавши попередню тему, заявив, що я мушу негайно виїхати до аулу Саралжин і надалі без дозволу не залишати його меж. Я запротестував, це порушення закону і за ИТЗ** я маю право на переїзди три дні в межах району без нічийого попередження. Мій колишній симпатик вимовив твердо: — Я Вам переказав розпорядження полковника, мого зверхника з області. Розмову було вичерпано, треба було їхати відбувати заслужену кару. — Громадянине старший лейтенант, знаєте, я радий, що в Вас залишилась крихта совісти!

— вимовив я щиро. — Дякую за комплімент. — ошелешено відповів він.

— А це не комплімент, — озвався я з порога, виходячи.

Липень 1980 р., Саралжин

* НП — надзвичайна подія

** ИТЗ — рос. исправительно-трудовое законодательство